

Никола Перишић*

Институт за политичке студије, Београд

ДИСКУРС СКУПШТИНСКИХ ГОВОРА О „КОШАРАМА” НА СЕДНИЦАМА ПОСВЕЋЕНИМ КОСОВУ И МЕТОХИЈИ ОД 1999. ДО 2024. ГОДИНЕ**

Сажетак

Током бомбардовања СР Југославије и Србије, истовремено су трајале борбе и на Косову и Метохији против припадника тзв. Ослободилачке војске Косова (ОВК). Бомбардовање, као и остале борбе на Косову и Метохији, завршено је потписивањем Кумановског споразума у јуну 1999. године. Ипак, то није решило кризу на Косову и Метохији која се даље продубила кроз Мартовски погром 2004. и проглашење једностране независности Косова 2008. године, а у последњих неколико година добија нови облик. Без обзира што је потписан низ споразума у претходних нешто више од 10 година, позиција српског становништва на Косову и Метохији није унапређена. Због свега тога су отворени преговори између Београда и Приштине кроз посредовање различитих међународних организација и институција, пре свега Европске уније која од 2011. године води дијалог. Све то је условило да тема Косова и Метохије постане једна од најдоминантнијих за

* Имејл адреса: nikola.perisic@ips.ac.rs; ORCID: 0000-0002-3642-0731.

** Краћа верзија овог рада изложена је у виду усменог саопштења под истим називом на научном скупу националног значаја „Кошаре – 25 година после”, одржаном 03. децембра 2024. године у Београду, у организацији Центра за проучавање безбедности и Центра за Косово и Метохију при Институту за политичке студије. Овај чланак је настао као резултат научноистраживачког рада у оквиру Института за политичке студије који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација.

политичке елите у Србији. То је посебно видљиво кроз функционисање парламентарног живота, јер је у периоду од 1999. до 2024. сазивано укупно девет ванредних седница ради усвајања преговарачких планова и/или представљања извештаја преговарачких тимова који су заступали националне интересе Србије у тим преговарачким рундама. Седницама су неретко присуствовали и највиши државни представници као што су председници државе, или Владе. Најчешће су трајале један дан, док је у неким случајевима приметно да су трајале и по два дана, што је посебно карактеристично за период од 2019. године. У овом раду ће бити приказано у којој мери су различити парламентарни представници, али и представници највиших државних функција говорили о теми „Кошара” у претходних 25 година и каквим аргументованим стилом и дискурсом су се том приликом користили.

Кључне речи: Косово и Метохија, Кошаре, дискурс, скупштински говори, Кумановски споразум

УВОД

Тема Косова и Метохије једна је од најдоминантнијих у политичком и парламентарном дискурсу у Србији. Пре свега јер „Косово представља један од конститутивних елемената српске нације” (Јанковић и Јанјић 2021, 109). Такође, заинтересованост за ову тему произилазе и из тога што је простор Косова и Метохије „постао синоним политичких, друштвених и безбедносних ризика” (Јанјић 2007, 120). Основ развоја те кризе јесте спорење између српске и албанске стране коме територија Косова и Метохије припада (Пешић 2025, 16). Решење за статус те територије, самим тим превазилажења свих криза, тражи се кроз међусобне разговоре српске и албанске стране са жељом да се пронађе статус прихватљив за обе стране. У самим разговорима посредују међународни актери за које се испоставило да подједнако тешко могу да пронађу компромисно решење (Марковић, Матијевић и Јовановић 2021, 80). Интензитет међународних институција и организација које су посредници у

разговору између страна појачан је од 2008. године када су тзв. косовске власти прогласиле једнострану независност. Од тада је потписано неколико споразума као што су Бриселски и Вашингтонски, који су за циљ имали да „нормализују” односе између српског и албанског становништва на Косову и Метохији. Потом је 2023. године међународној јавности представљен и Француско-немачки план за Косово и Метохију који је у претходне две године отишао у запећак услед динамичних догађаја на геополитичком плану. Оно што остаје трајни утисак јесте да су на Косову и Метохији све чешћи инциденти и да је српско становништво најчешће жртва тих инцидената, што са оправданошћу отвара питање да ли су сви ти споразуми постигли свој циљ.

Јасно се може закључити да се готово сви политички актери све више интересују за ово питање и покушавају да кандидују неку „своју” политику и решење које би покренуло ствари са „мртве тачке”. Највеће интересовање за ову тему јавља се током изборне кампање, а неретко се означава и као „тема свих тема” (Kovačević 2024, 36). Због тога се ова тема прелива и у посланичке клупе по завршетку изборног процеса и била је повод за сазивање ванредних скупштинских седница. У периоду од 1999. године, тачније од када је потписан Кумановски споразум у јуну 1999, до краја 2024. године, било је укупно девет седница које су сазиване због дискутовања о дешавањима и/или са жељом да се послуша могућа решења за статус Косова и Метохије. Без обзира што су постајали различити значајни догађаји у претходне две и по деценије које се односе на Косово и Метохију, то није увек био довољан разлог за сазивање тих ванредних седница. Један од таквих догађаја који није довео до ванредног скупштинског заседања је и потписивање Кумановског споразума, чиме је прекинуто бомбардовање СР Југославије. Ту чињеницу да је до 2000. било мање скупштинских заседања која су била иницирана темом Косова и Метохије треба повезати са аспектом да је код свих политичких актера у периоду од 1990. до 2000. године проблематика Косова и Метохије била минимално заступљена у програмима (Šuvaković 2009, 79). Међутим, та тема и генерално тема онога што се дешавало на Кошарама током 1999. била је неретко део парламентарних дискусија које су уследиле у наредним деценијама. Најчешће кроз индиректно помињање различитих субјеката који су били укључени у догађаје који су се одиграли на Косову и Метохији 1999. године. Због тога је важно детектовати ко је какав

дискурс од политичких елита користио о тој теми и на тај начин је и формулисано централно истраживачко питање у овом раду, а то је да се испитује на који начин су парламентарни представници креирали дискурс о свим тим догађајима на Кошарама и како се он мењао протоком времена у претходне две и по деценије.

НАРОДНА СКУПШТИНА – ЦЕНТРАЛНА ИНСТИТУЦИЈА У КОЈОЈ СЕ ОДВИЈА РАЗМЕНА ДРУШТВЕНОГ И ПОЛИТИЧКОГ МИШЉЕЊА

У систему посредне демократије централна институција политичког живота једног друштва постаје Скупштина и парламентарни систем постаје стандард демократских вредности. Парламентарни систем поготову има важну улогу у државама које имају наслеђе диктатура и/или једностраначког система (Sartori 2003, 132). У основи парламентарног деловања налази се говор који може да се испољава у виду монолошке и делиберативне (дијалошке) комуникације (Ilie 2006, 189). Кроз такав начин комуникације артикулишу се интереси, ставови и идеје грађана које посланици представљају у скупштинском раду. Управо на основу тога је изабрана истраживачка јединица овог рада која се односи на говоре, тачније стенограмске записе, са седница Народне скупштине Републике Србије. Због значаја одлука које се доносе у Скупштини, посланици који је чине имају одговорност према бирачима и свим другим грађанима. Та одговорност додатно добија на значају када се дискутује и доносе одлуке о осетљивим темама за друштво, као што је на пример тема статуса и положаја Косова и Метохије у Народној скупштини Републике Србије. Одговорност је, такође, присутна и због чињенице да се кроз скупштинско деловање креира култура дијалога и политичка култура једног друштва (Fischer et al. 2024, 2002). Из тог разлога посланици треба да пронађу склад у својим говорима који ће бити засновани на оспоравању аргументације својих опонената, а с друге стране, у промовисању сопствених вредности и циљева за које се залажу у својим политикама (Ilie 2015, 196).

Све то наводи на закључак да парламентарни говор треба да одликује „самоувереност, стручност, духовитост и поштење” (Osborn 2014, 148). Слично томе, Шелтон (Shelton 1998, 7) сматра да говор у скупштини не треба да буде заснован на вређању и/или

омаловажавању политичких опонената и неистомишљеника. Односно, без обзира што готово увек посланици своја скупштинска излагања користе за персуазивну активност ка читавој јавности, а пре свега ка својим колегама и колегиницама у скупштини на које желе да позитивно делују и добију њихову подршку приликом одлучивања, тај говор је условљен „споразумима и обичајима који владају у скупштини” (Stanojević 2015, 25). Ипак, парламентарна пракса показује да неретко доминира истовремени говор више посланика, смех, добацивање и слично (Ilie 2015, 8). Тај вид експлицитног и/или имплицитног ометања има за циљ наношење штете политичким противницима (Ilie 2015, 197). Такав начин опхођења приметан је и у Народној скупштини Републике Србије где је присутна приземна реторика која је заснована на „увредама, клеветам и неистинама што нарушава углед институције” (Orlović 2007, 158). Са циљем да до таквих ситуација не долази, постоји „Пословник о раду Народне скупштине” о чијој примени на седницама треба да се стара председник Народне скупштине или неко други од потпредседника који председава седницом. Како би се додатно унапредио начин комуникације у Народној скупштини Републике Србије 2020. године посланици су усвојили „Кодекс понашања народних посланика”. Ипак, утисак јавности да се у ових пет година квалитет скупштинских дебата није унапредио, чак, постоје и очигледни примери који показују на којем нивоу је тренутно ниво међусобног опхођења народних посланика што директно оставља последице на политичку поларизацију у Србији и смањује капацитет културе дијалога.

МЕТОДОЛОГИЈА И УЗОРАК ИСТРАЖИВАЊА

Узорак истраживања заснован је на девет скупштинских седница које су сазиване због теме Косова и Метохије у периоду од 1999. до 2024. године, а то су:

1. Шесто ванредно заседање, 30. и 31. мај 2001. године (сазив од 2000. до 2003. године): *Расправа о Уставном оквиру за привремену самоуправу на Косову и Метохији*;
2. Шесто ванредно заседање 12. септембар 2006. године (сазив од 2004. до 2007. године): *Извештај о току разговора о политичком решењу статуса Косова и Метохије*;

3. Седмо ванредно заседање, 24. јул 2007. године (сазив од 2007. до 2008. године): *Извештај Преговарачког тима о преговорима вођеним у Бечу са предлогом усвајања Резолуције о неопходности решавања статуса Косова и Метохије у складу са међународним правом;*
4. Шесто ванредно, заседање 26. јул 2010. године (сазив од 2008. до 2012. године): *Предлог Одлуке Народне скупштине о мишљењу Међународног суда правде о легалности једнострано проглашене независности Косова и Метохије;*
5. Десето ванредно заседање, 30. јул 2011. године (сазив од 2008. до 2012. године): *Предлог усвајања Декларације Народне скупштине о актуелном стању на Косову и Метохији;*
6. Прво ванредно заседање, 12. јануар 2013. године (сазив од 2012. до 2014. године): *Предлог усвајања Резолуције Народне скупштине о Основним принципима за даље политичке разговоре са представницима привремених институција на Косову и Метохији;*
7. Двадесет друга посебна седница, 27. и 28. мај 2019. године (сазив од 2016. до 2020. године): *Предлог усвајања Извештаја о преговорима за статус Косова и Метохије;*
8. Прва посебна седница, 13. и 14. септембар 2022. године (сазив од 2022. до 2023. године): *Извештај о преговарачком процесу са Привременим институцијама самоуправе у Приштини од 15. јуна 2021. до 1. септембра 2022. године;*
9. Трећа посебна седница, 2. и 3. фебруар 2023. године (сазив од 2022. до 2023. године): *Извештај о преговарачком процесу са Привременим институцијама самоуправе у Приштини од 1. септембра 2022. до 15. јануара 2023. године.¹*

Основно истраживачко питање у овом раду је какав је био парламентарни дискурс о догађајима на Кошарама током 1999. године и како се он мењао у претходне две и по деценије. Како би се на што ефикаснији начин одговорило на то питање, основна методологија за израду рада биће анализа дискурса и критичка анализа дискурса. Дискурс је најпогоднији метод за ову врсту истраживања јер „све сфере политичке комуникације прожете су дискурзивним

¹ Називи и датуми седница, као и стенограми свих анализираних седница преузети су са сајта Отворени парламент (Otvoreni parlament, n.d.).

стратегијама које изгледају неутралне, а у основи су идеолошке и теже обликовању друштвених репрезентација према одређеним интересима” (Pešić 2024, 9). Дискурс „повезује језик са одређеним пољем друштвене праксе” (Fairclough 2017, 243). Анализа дискурса је интердисциплинарна метода и у себи садржи неколико елемената: 1) комуникативне намере аутора; 2) односи између аутора и реципијената; 3) околности (контекст); 4) стилско-реторичке одлике поруке; 5) претходно искуство које је прочитано у поруци (Kenzhekanova 2015, 192). Дакле, анализа дискурса проучава и истражује употребу језика у контексту (Brown and Yule 1983, 5). Шире посматрано, дискурсом се анализира фонолошка, лексичка и граматичка употреба језика, као и структура аргументације (Pešić i Pešić 2011, 479).

Критичка анализа дискурса произилази из саме анализе дискурса као посебна подврста јер „има одређене специфичности” (Bešić 2019, 357). Критичка анализа дискурса је усмерена на разумевање тога „како дискурс фигурира у друштвеним процесима, социјалним структурама и друштвеној промени” (Flowerdew and Richardson 2018, 1). Критичка анализа дискурса се препоручује за истраживања политиколошких категорија јер омогућава разоткривање „свих деконструктивних активности и изобличених елемената“ (Jacobs 1999, 395). Као додатна подврста развија се и критичка анализа политичког дискурса која је базирана на томе да се „посредством лингвистичке анализе политичког текста или говора, установе дискурзивне структуре и стратегије које имају статус преферираних дискурзивних метода и политичког деловања, а истовремено их повезује са категоријама политичког контекста” (Pešić 2024, 14).

СКУПШТИНСКЕ СЕДНИЦЕ ПОСВЕЋЕНЕ КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

**Шесто ванредно заседање, 30. и 31. мај 2001.
године – *Расправа о Уставном оквиру за
привремену самоуправу на Косову и Метохији***

Прва седница посвећена теми Косова и Метохије одржана је после петооктобарских промена. Седница је укупно трајала два дана, односно 17 сати. Седницом су председавали Драган Маршићанин из Демократске странке Србије (ДСС), Гордана Чомић из

Демократске странке (ДС), Родољуб Шабић из Социјалдемократске странке и Наташа Мићић из Грађанског савеза Србије (ГСС). Уз премијера Зорана Ђинђића, седници су присуствовали и министар унутрашњих послова Душан Михајловић, министар правде Владан Батић и министар пољопривреде, шумарства и водопривреде Драган Веселинов. Сва четворица су имали активно учешће у току седнице.

Главна тема о којој су посланици говорили када су обрађивали ову тему била је Резолуција 1244 Савета безбедности Уједињених нација и њено тумачење. Догађаји са Кошара ни на који начин нису били директно поменути, али се кроз различито виђење преговора у Рамбујеу и Резолуцију 1244 индиректно приказивало шта се дешавало на простору Косова и Метохије током 1999. године. Владан Батић је указао на чињеницу да се „годинама у Народној скупштини није расправљало о Косову и Метохији” и да је „парадоксално да се у другим иностраним парламентима разговарало о овој теми, а у Србији није”. С друге стране, Рајко Баралић из Социјалистичке партије Србије (СПС) повезао је „проблем Косова” са падом Константинопоља и указао на то да се „навршава 630 година од Маричке битке”. Подсећања ради, Маричка битка се водила између Османског царства (Османске Турске) и Србије и том битком је почела доминација Османлија над Балканом. Таквим наративом, који је употребио посланик СПС-а, желео је да утиче на културу сећања јер бира значајне историјске догађаје који су оставили трауматично искуство у народу, а управо је то начин да се развије култура сећања (Stanar 2024, 58). Захваљујући култури сећања „појединац ствара слику о себи као о члану групе” (Jevtić 2020, 374). Сличан реторички приступ, као код посланика Баралића, приметан је и код Јована Деретића који је у свом излагању потенцирао различите историјске догађаје који су се одиграли на Косову и Метохији или изазвали импликације по дешавања на том простору. Сличан приступ у свом говору имао је и посланик Српске радикалне странке (СРС) Горан Цветановић који се позивао на демографску слику простора Косова и Метохије током XV века.

Приметно је да се на експлицитан начин нису помињали догађаји са Кошара, али су посланици у својим излагањима користили примере из прошлости, а доминирао је историјски наратив како би дали рефлексију на тадашње и будуће догађаје на Косову и Метохији. Истовремено, неретко су се аргументи у вези са Косовом

и Метохијом користили и за различите друштвено-политичке алузије и стављали су се у функцију „дневнополитичких обрачуна” између политичких и парламентарних актера. Чињеница да је такав тон доминирао седницом показује велики број тражења реплика, „повреда посланика” и опомена.

**Шесто ванредно заседање, 12. септембар 2006.
године – *Извештај о току разговора о политичком
решењу статуса Косова и Метохије***

Седница је одржана у оквиру сазива који је трајао од 2004. до 2007. године и посебно треба истаћи да је ово била прва скупштинска седница посвећена Косову и Метохији од када се десио „Мартовски погром” над српским становништвом 2004. године. Седница је трајала један дан, укупно шест сати. Седницом су председавали Предраг Марковић из посланичке групе Г17+, Војислав Михајловић из Нове Србије, Зоран Анђелковић из Социјалистичке партије Србије (СПС) и Радојко Обрадовић из Демократске странке Србије (ДСС). Извештај који је био на дневном реду представио је тадашњи премијер Војислав Коштуница и координатор тима за политичке разговоре о будућем статусу Косова и Метохије Слободан Самарџић, док је на крају седнице у дискусији учествовао и тадашњи председник Србије Борис Тадић.

Душан Петровић из Демократске странке је указао на догађаје из 1999. године, те да је тада започета немогућност деловања наше државе на простору Косова и Метохије, указујући да пажња треба да буде усмерена на заштиту људи који су били приморани да се иселе из тог региона због различитих ратних догађаја. Вук Антонијевић из Демократске странке Србије (ДСС) представио је конкретне податке колико у бројкама износи насиље које је српско становништво у различитим периодима крајем XX и почетком XXI века претрпело. Седницу су обележиле међусобне оптужбе странака владајуће већине предвођене Демократском странком Србије (ДСС) и најбројније опозиционе стране Српске радикалне странке (СРС) о различитим политичким потезима када је у питању положај Косова и Метохије са жељом да се све то доведе у везу са ширим политичким деловањем.

**Седмо ванредно заседање, 24. јул 2007. године
– Извештај Преговарачког тима о преговорима
вођеним у Бечу са предлогом усвајања Резолуције
о неопходности решавања статуса Косова и
Метохије у складу са међународним правом**

У наредном скупштинском сазиву, такође, одржана је једна седница посвећена Косову и Метохији. Трајала је један дан, тачније осам сати. Седницом су председавали Оливер Дулић из Демократске странке (ДС), Радојко Обрадовић из Демократске странке Србије (ДСС) и Милутин Мркоњић из Социјалистичке партије Србије (СПС). Седници су присуствовали и тадашњи председник државе Борис Тадић и председник Владе Војислав Коштуница, као и министар за Косово и Метохију Слободан Самарџић.

Централна тема када се дискутовало о статусу и положају Косова и Метохије била је, поново, историја. Само је овог пута фокус био на Уставу из 1974. године и у којој мери је он омогућио аутономију и даљи сепаратизам Албанцима на Косову и Метохији. Друга тема која је била најзаступљенија јесте став према Резолуцији 1244 Савета безбедности Уједињених нација. Највећи број посланика који је спомињао ову Резолуцију закључио је да управо она треба да буде оквир за све даље преговоре и да не сме да се дозволи њено кршење. Другачијег мишљења је једино била посланица Либерално-демократске партије (ЛДП) Весна Пешић, која је говорила о томе да нити једна резолуција Савета безбедности Уједињених нација не обавезује и да је предлог ЛДП-а да се усвоји да на Косову и Метохији живе два конститутивна народа – Срби и Албанци. Сличан став је имао и Жарко Кораћ из Социјалдемократске уније који је означио да је управо с том Резолуцијом Косово и Метохија предата међународним ентитетима који ће даље донети одлуку о коначном решењу. Један од ретких који је подсетио на жртве из 1999. године на простору Косова и Метохије био је посланик Уније Рома Србије Рајко Ђурић. Он је таксативно навео колико жртава српске, а колико ромске националности је било током ратних догађаја из 1999. године.

Тако да се може закључити да ни на овој седници није у потпуности била тема „Кошара” и да су током седнице доминирали представници најбројнијих посланичких група које су изразиле свој став према тачки дневног реда и на који начин ће гласати. Уз то, у вербални дуел су ушли посланици Српске радикалне странке (СРС)

Драган Тодоровић и посланик Лиге социјалдемократа Војводине (ЛСВ) Ненад Чанак, што је изазвало и краћи прекид седнице, од 10 минута. Још једна тема која је посланицима била важнија од Косова и Метохије је и та преноси ли Радио-телевизија Србије (РТС) седницу и да ли то чини и на свом сателитском каналу. Тако да се наставио тренд када су у питању седнице посвећене Косову и Метохије, а то је да се најмање разговара о тој теми.

**Шесто ванредно заседање, 26. јул 2010. године –
*Предлог Одлуке Народне скупштине о мишљењу
Међународног суда правде о легалности једнострано
проглашене независности Косова и Метохије***

Прва седница које је одржана као ванредна због теме Косова и Метохије, после проглашења једностране независности, била је 2010. године. Седница је отпочета и завршена у истом дану и трајала је укупно 11 сати. Седницом су председавале Славица Ђукић Дејановић из Социјалистичке партије Србије (СПС) и Гордана Чомић из Демократске странке (ДС). У име Преговарачког тима извештај је представио Душан Батаковић, а седници су присуствовали и у њој учествовали тадашњи председник Србије Борис Тадић, премијер Мирко Цветковић, министар спољних послова Вук Јерemiћ, министар унутрашњих послова Ивица Дачић, министар за Косово и Метохију Горан Богдановић и министар просвете Жарко Обрадовић.

Слободан Самарџић је указао на парадоксалну ситуацију да је „прошло готово 25 месеци од када је Косово прогласило независност, а да о томе до јула 2010. године није разговарано у Скупштини Србије”. На сличну чињеницу указала је и Александра Јанковић из Нове Србије. Министар спољних послова Вук Јерemiћ се у реплици посланику Самарџићу није осврнуо на овај део. Представник албанске националне мањине у Народној скупштини Риза Хаљими је подсетио на догађаје из 1999. године које су изазвале импликацију да „Албанци који живе у Прешевској долини буду гетоизирани” и настављао да указује на свакодневне проблеме са којима се Албанци суочавају на подручју Централне Србије. Још једном су установљене различите позиције које парламентарни актери имају о виђењу решења за положај Косова и Метохије, користећи међусобне оптужбе за ситуацију која је довела до тога да албанска страна прогласи независност. Кривце су проналазили у претходним

или тадашњим властима, али и у историјским документима, као што су Устав из 1974. године или Резолуција 1244 из 1999. године. Поново, нису дата конкретна решења и није отворен дијалог о једној од најзначајнијих тема као што је Косово и Метохија.

**Десето ванредно заседање, 30. јул 2011. године –
Предлог усвајања Декларације Народне скупштине
о актуелном стању на Косову и Метохији**

Скупштински сазив који је трајао од 2008. до 2012. године остао је специфичан по томе што је један од ретких који је трајао цео мандат од четири године, али и по томе што су биле сазване две седнице на којима је обрађивана тема Косова и Метохије. Треба подсетити да је у јулу 2011. године избила криза на Косову и Метохији јер српска страна током преговора није желела да прихвати тзв. косовска обележја, укључујући и царинске печате, због чега је албанска страна увела забрану уласка српске робе на простор Косова и Метохије; као још једна контрамера албанске стране је било наређење које су добиле косовске полицијске снаге РОСУ да заузму административне прелазе Јариње и Брњак. Српско становништво је одговорило блокадом тих административних прелаза. Све то су разлози који су довели до ванредне скупштинске седнице која је трајала један дан, односно 10 сати. Седницу су водили Славица Ђукић Дејановић из Социјалистичке партије Србије (СПС) и Гордана Чомић из Демократске странке (ДС). На седници су од државних званичника учествовали тадашњи председник државе Борис Тадић, председник Владе Мирко Цветковић, министар спољних послова Вук Јеремић, министар одбране Драган Шутановац, министар за Косово и Метохију Горан Богдановић, министар за економију и регионални развој Небојша Ћирић, министар унутрашњих послова Ивица Дачић, министар државне управе и локалне самоуправе Милан Марковић и шеф Преговарачког тима Борко Стефановић.

Имајући у виду контекст који је довео до сазивања ове седнице, централна тема разговора је управо била трговина и царинске политике са Косовом. Ипак, многи посланици корене проблема су нашли у догађајима из 1999. године и потписивањем Кумановског споразума. Поједини посланици, као Риза Хаљими, су подсећали и на покушаје решења који иду и даље уназад у историју, као што су догађаји из 1993. и 1996. године. С друге стране, посланици Српске

радикалне странке (СРС) као што су Драган Тодоровић и Александар Мартиновић истакли су да је проблем што Србија није реаговала правовремено од 2008. године, када је проглашена једнострана независност а званичне институције, укључујући и Народну скупштину, нису дале свој допринос сузбијању албанског сепаратизма. Ставови странака владајуће већине, пре свега Демократске странке (ДС) били су слични, у смислу да је потребан институционални дијалог који би произвео решење за кризу на Косову и Метохији.

Међутим, веома брзо су се посланици вратили на „политичко препуцавање” које је било засновано на то ко је у ком периоду вршио власт и ко је одговоран за различите споразуме који су постигнути и претходном периоду. Тако да је показан висок ниво политичке неодговорности да се, у ситуацији када је потребна заштита српског становништва у једном кризном региону, достигне ниво националног јединства који би допринео стварању потребног имиџа у јавности који би допринео утицају на светско јавно мњење. Јасно је да се то није постигло због партикуларних локалних политичких интереса различитих политичких субјеката.

**Прво ванредно заседање, 12. јануар 2013. године –
*Предлог усвајања Резолуције Народне скупштине
о Основним принципима за даље политичке
разговоре са представницима привремених
институција на Косову и Метохији***

Прва седница посвећена Косову и Метохији после политичких промена 2012. одржана је у јануару 2013. године. У истом дану, у којем је почела, седница је и завршена, тачније трајала је нешто више од 13 сати, са паузама. Седницу су водили Небојша Стефановић из Српске напредне странке (СНС) и Весна Ковач из Уједињених региона Србије (УРС). На седници су као представници државних институција учествовали тадашњи председник државе Томислав Николић, председник Владе Ивица Дачић и директор Канцеларије за Косово и Метохију Александар Вулин.

Седница је била веома тензична и председавајући је био приморан да направи ванредну паузу од сат времена како би се страсти у скупштинској сали примириле. У наставку седнице дошло је до различитих реплицирања од страна политичких странака које су у периоду пре 2012. биле део владајућих већина и актера

који су власт преузели од 2012. године. Изнова се дискутовало о споразумним решењима из прошлости која су послужила за додатно утврђивање стајалишта парламентарних субјеката. Конкретна решења нису представљена, а само неколико месеци касније (у априлу) потписан је Бриселски споразум, најзначајнији споразум између српске и албанске стране за простор Косова и Метохије после Кумановског споразума.

**Двадесет друга посебна седница, 27. и 28. мај
2019. године – Предлог усвајања Извештаја о
преговорима за статус Косова и Метохије**

Прва седница која је трајала дуже од једног дана, а да је била посвећена Косову и Метохију, одржана је 2019. године. Седници су присуствовали и у њој су учествовали тадашњи председник Александар Вучић, премијерка Ана Брнабић и председник Канцеларије за Косову и Метохију Марко Ђурић. председавали су Маја Гојковић из Српске напредне странке (СНС) и Владимир Маринковић из Социјалдемократске партије Србије.

Доминирао је историјски наратив који је започео председник Вучић у свом обраћању, да би у том тону наставио и највећи број народних посланика и посланица које су дискутовале. Већина говорника се осврнула и на елемент међународног фактора и у којој мери је тај аспект довео до тренутног стања на Косову и Метохији. Уз то, поједини историјски догађаји повезивани су са актуелном друштвено-политичком ситуацијом у Србији и са појединим политичарима. С обзиром на то да је ово била прва скупштинска седница од потписивања Бриселског споразума 2013. године, одређени број скупштинских представника се реферисао и на тај документ, покушавајући да изведе одређене закључке и запажања за положај Косова и Метохије. Јасно је да су поново сви парламентарни актери покушали да за сопствену промоцију искористе седницу о теми која је једна од најинтересантнијих за грађане и самим тим са значајним публицитетом у јавности.

Прва посебна седница, 13. и 14. септембар 2022. године – Извештај о преговарачком процесу са Привременим институцијама самоуправе у Приштини од 15. јуна 2021. до 1. септембра 2022. године

Једна од најдужих седница када је обрађивана тема Косова и Метохије одржана је у септембру 2022. године, а трајала је укупно два, односно 24 сата. Разлог за толику дужину трајања седнице треба тражити у чињеници да је на почетку дискусије прихваћен предлог посланика Бошка Обрадовића из Двери да се удвостручи време за дискусије, тачније да посланичким групама укупно на располагању буде 10 сати за дебату. Тај предлог да се удвостручи време за разговор се често јављао на седницама посвећеним Косову и Метохији, али је тада први пут прихваћен. Седницу је водио Владимир Орлић из Српске напредне странке (СНС). Испред државних институција на седници су учествовали председник државе Александар Вучић и директор Канцеларије за Косово и Метохију Петар Петковић.

Уз историјске теме које су увек доминирале када се у Скупштини разговарало о теми Косова и Метохије, овог пута је било речи и о одређеним економским улагањима Србије у простор Косова и Метохије у претходним годинама. Економија и привреда нису теме које су случајно отворене на овој седници, с обзиром на то да је у фебруару 2022. године отпочео сукоб између Русије и Украјине, те је постојао оправдани страх да са јесени те године може да дође до развоја економске и енергетске кризе. Честе реплике и указивање на „повреду Пословника” ометале су ток седнице. Може се закључити да ни на овој седници није било суштинског разговора о будућим решењима статуса Косова и Метохије, осим што је на крају већином гласова усвојен Извештај о преговарачком процесу.

Трећа посебна седница, 2. и 3. фебруар 2023. године – Извештај о преговарачком процесу са Привременим институцијама самоуправе у Приштини од 1. септембра 2022. до 15. јануара 2023. године

У скупштинском сазиву од 2022. до 2023. године одржане су две седнице посвећене Косову и Метохију. Ову другу су обележили велики инциденти током првог дана заседања, када је умало дошло до физичког обрачуна између народних посланика и посланица.

По завршетку инцидента напетост је наставила да се осећа у скупштинској сали што показује и велики број реплика и тражења „повреда Пословника”. Уз то, посланици из опозиционих редова су инсистирали да се „последњих 10 година воде тајни преговори о коначном решењу за статус Косова и Метохије”, као и да на дневном реду треба да буде дискусија о „Француско-немачком плану за Косово”. Седницом је председавао Владимир Орлић из Српске напредне странке (СНС) који је током читавог тока седнице био оптуживан од стране опозиционих актера да води дискусију са места председавајућег. Седници су као представници различитих државних институција присуствовали председник државе Александар Вучић и директор Канцеларије за Косово и Метохију Петар Петковић.

Оно што издваја ову седницу од свих претходно анализираних јесте да су два народна посланика експлицитно употребили реч „Кошаре”. Први је, Иван Антић из Српске напредне странке (СНС) који је дао свој лични однос према свим дешавањима на Кошарама 1999. године, јер је био непосредни учесник тих догађаја. Истовремено, искористио је прилику да похвали одлуку државе да новоизграђеном булевару на Новом Београду да назив „Хероји са Кошара”. На самом крају свог говора истакао је наду да ће држава настављати да обележава све битне датуме за Косово и Метохију, као и да ће сви заслужни појединци добити своје споменике и друге видове захвалница за све што су урадили за Косово и Метохију. И у овом говору приметно је дневнополитичко спорење пошто је посланик Антић упутио запажање да су они актери који су вршили власт од 2000. до 2012. године пустили из затвора „све до једног ОВК терористе”. Структурисан говор на овакав начин доводи до великог броја симбола што је неретко карактеристика савременог политичког говора, а све са жељом да се појача и изазове емоционални аспект код реципијента (Kajtez i Starčević 2020, 140). Други народни посланик који је директно говорио о Кошарама на овој седници, био је Срђан Миливојевић из Демократске странке (ДС). Као и његов колега Антић, Миливојевић је искористио трагичне догађаје на Кошарама да их повеже са онима који су тада чинили власт у Србији, а то су били Српска радикална странка (СРС) и Социјалистичка партија Србије (СПС).

На основу ова два кратка излагања посланика, од којих је један део владајуће већине а други део опозиционе групације, може се закључити да су Кошаре искоришћене као механизам за успостављање тренутног политичког положаја и да су употребљене као средство

за стварање негативног имица код политичких опонената. Треба имати у виду да је посланик Антић кроз свој говор покушао да развије и емоционални сентимент код бирача говорећи о томе колико је значајно чувати сећање на све појединце који су учествовали у ратним догађајима на Кошарама, а све то је испраћено указивањем да је на директан начин учествовао у тим активностима. Имиц, који политичке странке и појединачни кандидати имају у јавности, је веома битан када је у питању опредељивање бирача (Slavujević 2009, 41). У комбинацији са развијањем емотивног аспекта става може у потпуности да изазове позитивне ефекте код гласача. Због тога често политички актери покушавају управо на тај начин да развију своју комуникациону стратегију ка бирачима, а за то се користи сваки вид јавног обраћања, као и оно у парламенту.

ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

На основу детаљне анализе девет седница које су сазиване искључиво због теме Косова и Метохије, приметно је да је најдоминантнији тоналитет комуникације био заснован на историјском дискурсу. У оквиру тог дискурса нису се експлицитно помињале „Кошаре”, али јесу на индиректан начин кроз Кумановски споразум или Резолуцију 1244, у већој мери су се спомињали неки даљи историјски догађаји као што су Косовска битка, Балкански ратови, односно Устав из 1974. године. Толика присутност историјских тема не треба да чуди јер се на тај начин развија „Косовски мит”. Поједини аутори сматрају да је „Косовски мит најважнији српски мит који чини основу српског националног идентитета” (Bazić 2012, 253). Ипак, треба имати у виду и чињеницу да када се митови често користе у политичком говору, могу претпостављати „симптоме друштвене кризе” (Kajtez i Starčević 2020, 140). Не треба занемарити ово запажање јер су дешавања на Косову и Метохији неретко била генератори различитих друштвених криза почевши још од деведесетих година до актуелних дешавања. То није увек био довољан разлог да се сазову ванредне скупштинске седнице, чак, напротив чешће су се одржавале седнице када није било конкретних догађаја у региону Косова и Метохије који би довели до кризних момената. Једина седница која је била производ директне кризе на Косову и Метохији јесте седница из јула 2011. године када се догодила блокада административних прелаза Јариње и Брњак.

Друга карактеристика која се издваја са ових седница јесте да су се у том тренутку често отварале актуелне политичке теме, без обзира што оне нису биле на дневном реду. Ту треба препознати стратегију парламентарних субјеката да кроз потенцирање тих тема дају свој коментар на актуелна дешавања и тако утичу на гласаче који прате рад скупштине. На тај начин се изграђује имиџ и персонализација што су једни од најважнијих фактора у које улажу политички актери (Vuĵanović 2022, 145). Треба имати у виду да је на свим анализираним седницама био присутан велики број реплика, те да је често долазило до прекидања говорника и истовременог говора више народних посланика и посланица. То је јасан показатељ да нису преовладавали потребни парламентарни манири и да се може потврдити теза да у Србији влада „политички антиговор који је лишен свих елемената који се могу повезати са *лепим* говором” (Milić 2006, 73). То је јасан показатељ да акти који уређују рад Народне скупштине немају капацитете да унесу потребне парламентарне манире и да је потребно унапредити политичку писменост бирача што би директно сразмерно утицало на народне посланике и посланице да размишљају на који начин се опходе током скупштинских заседања, поготову када су теме од веома великог значаја за читаву државу и друштво.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Bazić, Jovan. 2012. „Uloga Kosovskog mita u oblikovanja srpskog nacionalnog identiteta.” *Srpska politička misao* 38 (4): 253–271.
- Bešić, Miloš. 2019. *Metodologija društvenih nauka*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- Brown, Gillian, and George Yule. 1983. *Discourse analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fairclough, Isabella. 2017. „Deliberative discourse.” *The Routledge handbook of critical discourse studies* 17 (1): 242–256.
- Fischer, Anke, et al. 2024. „How justice shapes transition governance—a discourse analysis of Swedish policy debates.” *Journal of environmental planning and management* 67 (9): 1998–2016.
- Flowerdew, John and John Richardson. 2018. *The Routledge handbook of critical discourse studies*. London: Routledge.

- Ilie, Cornelia. 2006. „Parliamentary discourse.“ *Encyclopedia of language and linguistics* 9 (1): 188–197.
- Ilie, Cornelia. 2015. „Follow-ups as multifunctional questioning and answering strategies in Prime Minister’s Questions.“ In *The Dynamics of Political Discourse*, ed. Anita Fetzer, Elda Weizman and Lawrence Berlin, 195–218. Abu Dhabi: John Benjamins Publishing Company.
- Jacobs, Dirk. 1998. „Discourse, politics and policy: The Dutch parliamentary debate about voting rights for foreign residents.“ *International Migration Review* 32 (2): 350–373.
- Janković, Slobodan, i Jovan Janjić. 2021. „Srpska nacionalna kultura u političkom govoru vlasti.“ *Kultura polisa* 46 (1): 107–122. DOI: 10.51738/Kpolisa2021.18.3r.2.01
- Janjić, Dušan. 2007. „Kosovo: politika i život u paralelnim svetovima.“ U *Pomeramo granice*, ur. Mirjana Rašević i Zorica Mršević, 119–152. Beograd: Institut društvenih nauka.
- Jevtić, Miloš. 2020. „Proglas o kolektivnim sećanjima: značaj i problemi za kulturu pamćenja.“ U *Govor mržnje i kultura pamćenja*, ur. Zoran Milošević i Miloš Knežević, 73–89. Beograd: Institut za političke studije.
- Kajtez, Ilija, i Srđan Starčević. 2020. „Politički govor i zloupotreba emocija u politici.“ U *Govor mržnje i kultura pamćenja*, ur. Zoran Milošević i Miloš Knežević, 126–153. Beograd: Institut za političke studije.
- Kenzhekanova, Kuralay Kenzhekankyzy 2015. „Linguistic features of political discourse.“ *Mediterranean Journal of Social Sciences* 6 (6): 192–206.
- Kovačević, Despot. 2024. „Kosovo i Metohija kao „tema svih tema” na izborima u Srbiji.“ *Politički život* 26 (1): 35–48. DOI: 10.18485/fpn_pz.2024.26.3
- Marković, Ksenija, Branka Matijević, i Marko Jovanović. 2021. „Kosovo i Metohija i Evropska unija – Dilema ili očekivani izbor?.” U *Predstave o Evropskoj uniji i Rusiji u javnosti Srbije*, ur. Bojan Todosijević, 74–89. Beograd: Institut društvenih nauka.
- Milić, Dejan. 2006. *Srpski politički govor modernog doba*. Beograd: Službeni glasnik.

- Orlović, Slaviša. 2007. „Nadležnosti parlamenta.” U *Dileme i izazovi parlamentarizma*, ur. Vukašin Pavlović i Slaviša Orlović, 141–168. Beograd: Konrad Adenauer Stiftung i Fakultet političkih nauka.
- Osborn, Tracy. 2014. „Women state legislators and representation: The role of political parties and institutions.” *State and Local Government Review* 46 (2): 146–155.
- Otvoreni parlament. n.d. „Steno beleške – transkripti.” *Otvoreni parlament*. Poslednji pristup 19. april 2025. <https://otvoreniparlament.rs/transkript>.
- Pešić, Jelena, i Milena Pešić. 2011. „Unapređivanje demokratskih kapaciteta medijske komunikacije i kritička analiza diskursa.” *Politička revija* 30 (4): 467–490.
- Pešić, Milena. 2024. „Politički diskurs u istraživačkoj optici njegovih savremenih kritičkih studija.” *Srpska politička misao* 84 (2): 7–37. DOI: 10.5937/spm84-49031
- Pešić, Milena. 2025. *Albanski diskurs o srpskim svetinjama na Kosovu i Metohiji: (De)konstruisanje identiteta*. Beograd: Institut za političke studije.
- Sartori, Dovani. 2003. *Uporedni ustavni inženjering*. Beograd: Filip Višnjić.
- Shelton, Michael. 1998. „Debate Speaker Evaluation: The Case for Further Investigation.” *Forensic* 83 (4): 4–22.
- Slavujević, Zoran. 2009. *Političko komuniciranje, politička propaganda, politički marketing*. Beograd: Grafocard.
- Stanar, Dragan. 2024. „Kultura sećanja i vojnička tradicija.” *Srpska politička misao* 87 (5): 53–68. DOI: 10.5937/spm87-52235
- Stanojević, Dobrivoje. 2009. „Retorički toposi i govori u skupštini.” *Godišnjak FPN* 3 (1): 389–395.
- Šuvaković, Uroš. 2009. „Partije u Srbiji i Kosovu i Metohiji.” *Nacionalni interes* 6 (3): 73–97.
- Vujanović, Jelena. 2022. „Publicitet u medijima i odnosu sa javnošću kao element strategije političkog marketinga i partija i kandidata za parlamentarne i predsedničke izbore 2022. godine.” U „Aprilski izbori 2022. godine”, ur. Milan Jovanović i Dušan Vučićević, posebno izdanje, *Srpska politička misao*: 127–151. DOI: <https://doi.org/10.22182/spm.specijal42022.6>

Nikola Perišić*

Institute for Political Studies, Belgrade

**THE DISCOURSE OF PARLIAMENTARY
SPEECHES ON „KOŠARE“ DURING SESSIONS
DEDICATED TO KOSOVO AND METOHİJA
FROM 1999 TO 2024****

Resume

During the bombing of the Federal Republic of Yugoslavia and Serbia, simultaneous fighting took place in Kosovo and Metohija against members of the so-called Kosovo Liberation Army (KLA). The bombing, as well as the other conflicts in Kosovo and Metohija, ended with the signing of the Kumanovo Agreement in June 1999. However, this did not resolve the crisis in Kosovo and Metohija, which deepened further with the March Pogrom in 2004 and the unilateral declaration of Kosovo's independence in 2008, furthermore, in recent years it has taken a new form. Despite the signing of numerous agreements over the past decade or so, the position of the Serbian population in Kosovo and Metohija has not improved. As a result, negotiations between Belgrade and Priština were initiated with the mediation of various international organizations and institutions, primarily the European Union, which has been leading the dialogue since 2011. All of this has contributed to the topic of Kosovo and Metohija becoming one of the most dominant for the political elites in Serbia. This is especially evident in the functioning of parliamentary life, as a total of nine extraordinary sessions were convened from 1999 to 2024, aimed at adopting negotiation plans and/

? E-mail address: nikola.perisic@ips.ac.rs; ORCID: 0000-0002-3642-0731.

?? A shorter version of this paper was presented in the form of a conference presentation under the same title at the national scientific conference "Košare - 25 years later", held on December 3, 2024 in Belgrade, organized by the Center for Security Studies and the Center for Kosovo and Metohija at the Institute for Political Studies. This article was created as a result of scientific research within the Institute for Political Studies funded by the Ministry of Science, Technological Development and Innovation.

or presenting reports from negotiating teams representing Serbia's national interests in those rounds of dialogue. These sessions were often attended by the highest state officials, such as the President of the Republic or the Prime Minister. The sessions typically lasted one day, although in some cases, especially from 2019 onwards, they were extended to two days. This paper will present the extent to which various parliamentary representatives, as well as top state officials, addressed the topic of "Košare" over the past 25 years, and the types of argumentative styles and discourse they employed in doing so.

Keywords: Kosovo and Metohija, Košare, discourse, parliamentary speeches, Kumanovo Agreement

* Овај рад је примљен 21. априла 2025. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 7. маја 2025. године.